

ТРАНСПОРТ ЛОГИСТИКАСИДА ХАЛҚАРО КОРИДОРЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ

Ирисбекова М.Н

и.ф.д.

Ўткиров Ш.Ш.

Тошкент давлат транспорт университети асс.

Аннотация: Мақолада халқаро транспорт коридорининг ҳозирги ҳолати ва ривожланиш истиқболлари ўрганиб чиқилган. Уларнинг пайдо бўлиши, халқаро транспорт коммуникацияларига қўшилиш тарихи, ташқи савдо ва транзит юкларни ташишнинг самарали халқаро йўналишларни ишлаб чиқиш, транспорт комплексини модернизация қилиш ва транзит салоҳиятини ошириш тарихи кўрсатилган.

Калит сўзлар: транспорт, транспорт- коммуникация инфратузилмаси, интеграция, транзит салоҳияти, халқаро транспорт коридорлари.

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL TRANSPORT CORRIDORS

Irisbekova M.N

Doctor of Economics. Tashkent State Transport University

Abstract: *The article deals with the current state and prospects for the development of international transport corridors. The history of their origin, integration into international transport communications, development of effective international routes for the transportation of foreign trade and transit cargo, modernization of the transport complex and increase of transit potential are shown.*

Keywords: *transport, transport and communication infrastructure, integration, transit potential, international transport corridors.*

КИРИШ

Ўзбекистоннинг геостратегик позицияси унинг Марказий Осиё ва Афғонистон давлатлари билан биргаликда минтақанинг логистика салоҳиятини ривожлантиришдаги ролини белгилайди. Замонавий дунёда Марказий Осиёнинг геосиёсий минтақаси, умумий қабул қилинган ғояга кўра, бешта давлатдан иборат: Қозоғистон, Ўзбекистон, Туркманистон, Тожикистон ва Қирғизистон. Марказий Осиё давлатларининг асосий географик хусусияти шундаки, улар Жаҳон океанига тўғридан-тўғри чиқиш имкониятига эга

эмаслар. Бу хусусият минтақа давлатлари ҳаётининг барча соҳаларига - иқтисодиёт, миллий хавфсизлик ва ташқи сиёсатга таъсир қилади. [1]

Ушбу минтақадаги асосий мамлакат - бу марказий геостратегик позицияни эгаллаган Ўзбекистон. Ҳозирда Ўзбекистон Республикаси энг йирик бозорлардан бири ҳисобланади. Бу шунингдек унинг Марказий Осиё орқали ўтадиган савдо оқимларида жуда муҳим ролини олдиндан белгилаб беради.

21-асрда барча ривожланган мамлакатларда бизнес юритиш амалиёти шуни кўрсатадики, логистика савдо оқимларини ташкил этишда стратегик муҳим роль ўйнайди. Бугунги кунда Ўзбекистонда товарларни ташиш ва савдо-сотиқни моддий-техник жиҳатдан қўллаб-қувватлаш элементлари эндигина шаклланмоқда ва республиканинг логистикасига замонавий усуллар ва техник воситаларни киритиш ҳали ҳам суст. Шу сабабли, Ўзбекистоннинг логистика салоҳиятини ўрганиш жуда долзарб мавзудир. [1]

Шимолда Россия ва Болтиқбўйи портларига бориш учун Қозоғистондан ўтиш керак. Жанубда денгиз соҳилига йўл Туркменистон ва Эрон орқали ўтади. Ғарбда, Туркменистон орқали, фақат ички Каспий денгизига чиқиш имконияти мавжуд, бундан ташқари, Қора денгиз портларига бориш учун Кавказ давлатлари чегараларини кесиб ўтиш керак. Шарқда фақат Қозоғистон орқали Россиянинг Узоқ Шарқдаги портларига ёки Хитойнинг портларига бориш мумкин. Жануби-шарқда, қирғоққа етиб бориш учун Афғонистон, кейин Покистон орқали ўтадиган йўлни босиб ўтиш керак.

Ҳар бир мамлакат иқтисодиётининг жадал ривожланиши транспорт-коммуникация мажмуасини илғор ривожланишини, шунингдек ташқи бозорларга товарларни мақбул ва ишончли етказиб беришни таъминлайдиган халқаро транспорт йўлакларини диверсификациялашни талаб қилади. [2], [3]

2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида транспорт-коммуникация инфратузилмасини янада ривожлантириш ва мамлакатнинг транзит салоҳиятини оширишни таъминлайдиган бир қатор йўналишлар белгиланган. [4] Бугунги кунда Ўзбекистон Республикасида халқаро автомобиль транспортини янада ривожлантириш ва унинг транзит салоҳиятини ошириш учун барча шароитлар яратилган. Магистраль йўллар қурилмоқда, халқаро аҳамиятга эга бўлган асосий транзит йўллар реконструкция қилинмоқда, ихтисослаштирилган халқаро транспорт терминаллари яратилмоқда, божхона процедураларини соддалаштириш бўйича чора-тадбирлар кўрилмоқда ва чегара божхона постларидан ўтиши керак бўлган вақт, тегишли меъёрий-ҳуқуқий база ишлаб чиқилмоқда. Бу ўз ўрнида халқаро автомобиль транспорти учун қулай шароитларни яратиб беради.

Ҳозирда Ўзбекистон Республикаси унга аъзо, 9 халқаро конвенциялар ва халқаро автомобиль транспортини тартибга солувчи 2 халқаро шартномалар асосида фаолият олиб бормоқда. Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати чет эл давлатлари билан халқаро автомобиль транспорти соҳасида 29 та ҳукуматлараро битимларни имзолади. [5]

«Ўзбекистон-Қирғизистон-Хитой» янги йўл йўлаги шаклланди ва Хитойда автомобиль транспорти хизматларининг янги истиқболли бозори очилди.

Мавзуга оид адабиётларнинг танқидий таҳлили

Мақоладаги ушбу нуқта, давлатларнинг транзит салоҳиятини амалга ошириш ва халқаро транспорт йўлакларини ривожлантириш муаммолари илмий иқтисодий адабиётларни ўрганишга асосланган бўлиб, бу ерда муаллифлар жаҳон транспорт инфратузилмасини ривожланиб бориши билан концепция, контейнер терминаллари пайдо бўлиши ва янада мураккаб транспорт занжирлари шаклланиши туфайли транспорт коридорлари бироз ўзгариб кетиши, транспортнинг турлари иштирокидаги хизматларнинг уйғунлашишига олиб келади. [7] Ва шунингдек, Олий Евроосиё Иқтисодий Кенгашининг 2016 йил 26 декабрдаги 19-сон қарорига асосланиб Евроосиё транспорт коридорининг таърифи берилган: йўловчилар ва юкларни халқаро ташишда уларнинг энг катта концентрацияси йўналишларида етказиб беришни таъминлаш, шунингдек ушбу транспорт хизматларини амалга ошириш учун технологик ва ташкилий-ҳуқуқий шартлар тўплами ". дан рақамли транспорт коридорлари тизимини қуришда фойдаланиш. [8].

Халқаро транспорт коридорлари Евросиё иқтисодий Иттифоқининг транспорт ва транзит салоҳиятини амалга ошириш учун асос сифатидаги мақола давлатларнинг транзит қобилиятини амалга ошириш ва халқаро транспорт йўлакларини ривожлантириш муаммоларига бағишланган илмий иқтисодий адабиётларни ўрганиш асосида ёзилган. Мақолани шакллантириш жараёнида таҳлилий ва монографик усуллардан фойдаланилган. Тадқиқот ва мунозаралар натижалари замонавий шароитда Евроосиё иқтисодий иттифоқида иштирок этаётган мамлакатларнинг транзит имкониятларини амалга ошириш зарур ва иқтисодий ресурснинг позицияси ҳисобга олиниши таъкидлаб ўтилган. [9]. Ушбу мақола халқаро транспорт минтақаларини ўрганиш ва иқтисодий ривожланишга бағишланган. Муаллиф илгари сурган мулоҳазалар бир қатор тасис юритувчи субъектларнинг иқтисодий ривожланишига сармояларни жалб қилиш, минтақаларда янги иш ўринлари яратишга мажбур қиладиган қўшимча халқаро транспорт коридорларини яратишни инкор этади.[10].

Тадқиқот методологияси

Марказий Осиёда автомобиль транспорти эгилувчанлиги ва самарадорлиги билан алоҳида ўрин тутаяди, денгизга чиқмаган мамлакатларни

қуруқлик транспорти йўллари билан боғлайди. Автомобиль транспорти бошқа транспорт турлари ўртасидаги боғланишдир, у ҳар қандай транспортнинг боши ва охири ҳисобланади. Автомобиль транспорти бозордаги етказиб бериш ва тарқатиш имкониятларини кенгайтиради, минтақавий иқтисодий интеграцияни ва глобал рақобатбардошликни оширади. Ушбу йўналишда бир қатор илмий-тадқиқот усуллари қўлланилди: расмий мантиқий, таркибий мантиқий, статистик, математик, илмий ва иқтисодий тажриба, ишлаб чиқариш натижаларини тасдиқлаш, ҳамда қиёсий ўрганиш.

Асосий транспорт йўлаклари чорраҳасида жойлашган Марказий Осиёнинг савдо ва транспорт алоқалари тизимида муҳим роль ўйнайдиган Ўзбекистон Республикаси қуйидаги масалаларни ҳал қилади:

- автомобиль транспорти хизматларининг умумий бозорини шакллантиришнинг асосий йўналишлари ва тамойиллари;

- асосий халқаро транспорт йўлаклари бўйлаб халқаро автомобиль транспортини ривожлантиришда инновацион рақамли воситаларнинг ўрни;

- Марказий Осиёда автотранспорт компанияларининг ўзаро ҳамкорлиги ва унинг янги форматлари ва усуллари, шу жумладан Марказий Осиёда автотранспортни ривожлантириш бўйича мураккаб муаммолар ва чекловлар;

- ягона транспорт маконига йўл сифатида халқаро автомобиль транспортида қўлланиладиган стандартлар ва воситаларни бирлаштириш бўйича таклифларни ишлаб чиқиш;

- халқаро автомобиль йўллари - юк ва йўловчиларни ташиш учун асосий магистраль йўллар ва бошқалар. [6]

Европа Иттифоқи ҳудудидан ўтувчи халқаро транспорт коридорлари кўриб чиқилиб, Ўзбекистон дунёдаги камида икки давлат томонидан океанлардан ажралиб турадиган икки мамлакатдан бири ҳисобланади. Шу муносабат билан халқаро транспорт коридорларини ривожлантириш Ўзбекистон учун алоҳида аҳамиятга эга. Мустақилликка эришгунга қадар Ўзбекистон ўзининг ташқи иқтисодий алоқаларини учта денгиз портлари орқали амалга ошириши мумкин эди - Иличевскда (Қора денгизга чиқиш йўли билан), Санкт-Петербургда (Болтиқ денгизига чиқиш йўли билан) ва Владивостокда (Узоқ Шарқ портларига кириш имкони билан) уларга тўғри келадиган масофалар билан республикадан 3000, 4300 ва 8000 км масофада бўлиб, бу юкларни ташиш нархини анча оширади. [9], [10]

Бироқ, мамлакат мустақил тараққиёти йилларида унинг раҳбариятининг мақсадга мувофиқ сиёсати туфайли бу йўналишдаги вазият тубдан ўзгарди.

Ўзбекистон Республикаси Ҳукуматининг фаол чора-тадбирлари ва жалб қилинган вазирлик ва идораларнинг ташқи савдо юкларини ташиш ва республиканинг транзит салоҳиятидан фойдаланиш учун муқобил транспорт йўлакларини излаш ва улардан самарали фойдаланиш бўйича

мувофиқлаштирилган иши натижасида халқаро транспорт коридорлари тармоғи яратилди ва такомиллаштирилди. [11]

Транспорт йўлаги, авваламбор, маълум йўналишлар бўйлаб юк ёки моддий оқим йўналишини англатади. Шу билан бирга, мақбул божхона ва тариф режимини яратиш катта ҳажмдаги юкларни у ёки бу йўналишда концентрациялашга ва шу тариқа тўлақонли транспорт коридорини шакллантиришга ёрдам беради. Одатда, ҳудудлари орқали транспорт коридорлари ўтадиган транзит мамлакатлар юк ташиш ҳажмини ошириш учун энг қулай шароитларни яратишга интилишади. Албатта, амалда ҳаво йўлаклари тушунчаси ҳам мавжуд, аммо транспорт коридорлари ҳақида гап кетганда, авваламбор қуруқлик транспорти, автомобиль ва темир йўл турларини тушунишимиз керак. Ўзбекистон ўзининг географик жойлашуви ва ривожланган транспорт инфратузилмаси борлиги сабабли кўплаб транспорт йўлаклари кесишган марказ ҳисобланади. Шу билан бирга, ташқи савдо юкларини ташқи бозорларга етказиб бериш учун ташиш Болтиқбўйи мамлакатлари, Эрон, Грузия, Россия ва бошқа мамлакатларнинг портларига йўналишларда амалга оширилади. Бундан ташқари, Европа-Кавказ-Осиё, ТРАСЕКА деб номланган транспорт йўлаклари, Марказий Осиё минтақавий иқтисодий ҳамкорлик дастури доирасидаги транспорт йўлаклари, шунингдек, Е-40 ва Евроосиё коридорининг халқаро йўли. бошқа йўналишлар Ўзбекистон ҳудудидан ўтади. ТРАСЕКА - Буюк Ипак йўлини, яъни Хитойдан Европага Марказий, Ўрта ва Кичик Осиё орқали йўлни қайта тиклашга уринишлардан иборат. Қозоғистоннинг Дружба станцияси ва Батуми порти ўртасидаги автомобиль йўлларининг мумкин бўлган вариантларини кўриб чиқиш натижасида иккита параллель йўлакларга устунлик берилди:

1) Тошкент - Самарқанд (шоҳлари Душанбе ва Термизгача) - Байрам Али - Ашхобод - Туркманбоши - Боку - Тбилиси - Поти ва Батуми;

2) Актюбинск - Гурев - Боку - Тбилиси - Поти ва Батуми. ТРАСЕКА лойиҳаси Россиянинг Шимолий Кавказдаги геосиёсий вазият ёмонлашган тақдирда Европага кириш учун транспорт монополиясига муқобил бўлиб, Тасис давлатлараро дастурининг таркибий қисмларидан бири сифатида ишлаб чиқилган. Аммо геосиёсатнинг Ғарбни Жанубий Кавказдаги ҳарбий иштирокини кучайтириш истаги билан устунлиги, таклиф қилинаётган йўналишлар бўйича юк ташишнинг жуда паст рентабеллиги Марказий Осиёдан Европага Россия ва Украина орқали темир йўлнинг чиқишлари билан таққослаганда, бу ерда тарифлар мавжуд. Бу тарифлар асосида нефть ва донни ташиш учун анча паст, юкларни етказиб бериш муддати эса 2 барабар кам миқдорни ташкил этади. [11], [12]

- Таҳлил ва натижалар (Analysis and results)

Ўзбекистон Марказий Осиёда стратегик мавқега ва ривожланган транспорт инфратузилмасига эга. 2020 йилда Ўзбекистон Республикасининг халқаро юк ташиш ҳажми 47,1 млн. тоннани ташкил этди, шундан: экспорт-13,3 млн. тонна, импорт-24,7 млн. тонна, транзит-9,1 млн. тоннадан иборат.

Ҳозирда Ўзбекистонда юк ташишнинг йиллик 6-7 фоиз миқдорида барқарор ўсиши кузатилмоқда. Тахминан 27 миллион тонна - бу халқаро юк ташишнинг ўртача йиллик ҳажми, шу жумладан экспорт 4-4,3 миллион тонна, импорт эса 13-13,3 миллион тн. ташкил этади. Ҳар йили 9,2-9,7 миллион тн. транзит юклари Ўзбекистондан ўтиб, республика учун 1 миллиард долларга яқин даромад келтиради. Транзит юк ташиш умумий ҳажмида транзит юкларнинг энг катта миқдори Қозоғистонга тегишли бўлиб, 32 фоизни ташкил этади. Россия Федерацияси томонидан - 31% ва Эрон - 13,8%. дан иборат. [15], [16].

Таъкидлаш жоизки, Ўзбекистон ташқи савдо юкларини ташишни амалга оширадиган кўриб чиқилаётган асосий транспорт коридорларидан етарлича самарали фойдаланилмапти ва юк ташишни кўпайтириш учун уларнинг инфратузилмасини ривожлантириш зарур. Шу сабабли, халқаро юк ташиш ҳажмини ошириш ва Ўзбекистон ҳудуди орқали янги транзит юк оқимларини жалб қилиш учун республиканинг транспорт-логистика компаниялари томонидан кўрсатиладиган хизматлар сифатини ошириш бўйича фаол ишларни давом эттириш зарур.

Ушбу транспорт коридорлари экспорт ва импорт юкларининг асосий қисмини, шунингдек транзит юкларнинг оқимини ташиганлиги сабабли, Ўзбекистон иқтисодиёти учун муҳимдир.

Ҳозирги кунда Ўзбекистоннинг ташқи савдо ва транзит юкларини ташиш қуйидаги асосий транспорт йўлаклари бўйлаб амалга оширилмоқда:

1-йўлак - Болтиқбўйи давлатлари портлари йўналиши бўйича (Қозоғистон ва Россия орқали транзит билан) - Клайпеда (Литва), Рига, Лиепая, Вентспилс (Латвия), Таллин (Эстония);

2-йўлак - Европа Иттифоқи мамлакатлари йўналиши бўйича, Белоруссия ва Украина орқали (Қозоғистон ва Россия орқали транзит орқали) - Чоп (Украина) ва Брест (Белорусия) чегара пунктлари;

3-йўлак - Украинанинг Илйичевск портига (Қозоғистон ва Россия орқали транзит билан), Қора денгизга чиқиш йўли билан;

4-йўлак - ТРАСЕСА йўлаги деб номланувчи Қора денгизга чиқиш йўли билан (Туркменистон, Қозоғистон ва Озарбайжон орқали транзит билан) Закавказ йўлаги йўналиши бўйича;

5-йўлак - Эроннинг Бандар Аббос портига (Туркменистон орқали транзит орқали) Форс кўрфазига чиқиш йўли билан;

6-йўлак - шарқий йўналишда Қозоғистон-Хитой чегараси (Дўстик / Алалшанкоу) орқали Хитойнинг шарқий портларига, шунингдек Узоқ Шарқ портлари - Находка, Владивосток ва бошқалар;

7-йўлак - Сариқ, Шарқий Хитой ва Жанубий Хитой денгизларига чиқиш йўли билан Хитой портларига (Қирғизистон орқали транзит орқали);

8-йўлак - Афғонистон муаммосини ҳал қилиш билан боғлиқ ҳолда транзит орқали Эрон ва Покистоннинг Бандар Аббос, Чахбахар (ИРИ), Гвадар ва Карачи (ИРП) портларига жанубий муқобил транспорт коридорларини ривожлантириш учун янги истиқболлар очилмоқда бу Афғонистон орқали йўналиш.

Биринчидан, транспорт коридорлари турли хил жисмоний ва иқтисодий кўрсаткичлар билан ажралиб туради, масалан, узунлик, етказиб бериш муддати ва энг муҳими транспорт харажатлари. Бундан ташқари, транспорт харажатлари, шунингдек, товарларнинг ташқи савдо нархининг муҳим элементларидан биридир. Шунинг учун асосий ташқи савдо шериклари асосан географик жойлашуви билан белгиланади.

Шубҳасиз, истеъмолчи мамлакатдан анча узоқ масофада жойлашган давлат томонидан олиб кириладиган арзонроқ маҳсулот ташиш пайтида транспорт харажатларини олади, бу тахминан 70% ни ташкил қилиши мумкин, бу эса ушбу маҳсулотни сотиш учун бозорни жозибадор қилмайди. Шунинг учун асосий ташқи савдо шерикларини танлаш асосан ташқи иқтисодий фаолиятга қатнашадиган мамлакатларнинг географик жойлашуви билан боғлиқ.

Шундай қилиб, Ўзбекистон учун асосий ташқи савдо шериклари кўшни давлатлардир, масалан, Хитой - 24%, Қозоғистон - 16%, Россия - 14% ва Туркия - 13%, бу ерда Ўзбекистон ўз маҳсулотларининг 67 фоизини экспорт қилади. [17]

Россиянинг асосий савдо бозорлари Москва, Екатеринбург ва Новосибирск бўлиб, уларга йўл қуйидаги автотранспорт йўлаклари бўйлаб ҳаракатланади:

1. Тошкент - Яллама - Қизилўрда - Уралск - Самара - Нижний Новгород - Москва

2. Тошкент - «Яллама» - Қизилўрда - Остона - Рубцовск - Екатеринбург

3. Тошкент - Яллама - Қизилўрда - Остона - Новосибирск.

Россия йўналиши бўйича асосий товар оқими трикотаж, металл, мева ва сабзавотлар, камроқ ўғитлардан иборат. [13], [14]

Ўзбекистон фаол ташқи савдо фаолиятини олиб бориши билан бир қаторда, республикани ривожлантириш бўйича стратегик кўрсатмалар муҳим миллий ресурслардан бири - ички транспорт коммуникациялари орқали халқаро ва минтақавий транзитни амалга оширишни назарда тутди. Мамлакатимизнинг барча йўналишларда энг қисқа йўналишдаги юк ва йўловчиларни ташиш имкониятини берадиган географик жойлашини ҳисобга олган ҳолда, республика минтақа давлатлари ўртасидаги

муносабатларда геосиёсий кўприк ролини ўйнашга объектив равишда чақирилади.

Шунингдек, Ўзбекистон Хитойнинг Урумчи ва Техронни бирлаштирадиган тезюарар Ипак йўли иқтисодий камари темир йўлини қуриш бўйича йирик лойиҳасида иштирок этмоқда. Янги темир йўл Шинжон-Уйғур автоном вилояти пойтахти Урумчи, Хитойнинг Инин, Қозоғистоннинг Олмаота, Қирғизистоннинг Бишкек, Ўзбекистоннинг Тошкент ва Самарқанд, Туркманистоннинг Ашхобод ва Эрон пойтахти Техронни бирлаштиради.

Лойиҳа Марказий Осиёда Москва билан боғланган мавжуд темир йўл тармоғини тўлдиради ва шу қаторда Ўзбекистон билан катта савдо ҳажмини таъминлайди. [18]

Хулоса ва таклифлар (Conclusion/Recommendations)

Шу билан бир тарзда халқаро транспорт йўлаклари транспорт жараёнида илғор маълумотлар ва логистика технологиялари ёрдамида самарали транспорт инфратузилмасини яратиш асосида замонавий транспорт коридорининг худудий, экологик ва бошқа талаблар асосида ишлашини таъминлайди. Хулоса қилиб айтишимиз мумкинки, Ўзбекистон денгизга чиқмайди, ҳатто кўшнларининг ҳам денгизга тўғридан-тўғри чиқиш имконияти йўқ. Бошқа томондан, умуман бутун Марказий Осиё сингари, Ўзбекистон Шарқ ва Ғарбни бирлаштирган Евросиёдаги барча тугунли қуруқлик йўлаклари кесишган жойда жойлашган. Қозоғистон Европага йўналтирилган шимолий йўналишлар учун кенг имкониятлар яратиб, Хитойнинг «Белт ва Роад» ташаббусининг асосий бўғинига айланган бўлса, Ўзбекистон ўзининг афзалликларидан фойдаланишга ва Афғонистонга яқинлиги туфайли ўзининг жанубий чегараларида минтақавий транспорт марказига айланишга ҳаракат қилмоқда.

Шундай қилиб, ҳозирги кунда Ўзбекистон Марказий Осиё мамлакатларининг асосий транспорт-логистика марказига айланиш учун барча имкониятларга эга.

ADABIYOTLAR/LITERATURA/REFERENCE:

1. Иқтисодий Шарҳ № 8 (236) 2019. Ўзбекистон транспорт каридорларида. // Economic Review № 8 (236) 2019. In the transport corridors of Uzbekistan.
2. "Ўзбекистон Республикасининг ташқи иқтисодий фаолияти тўғрисида" ги Қонуни, 2000.// Law of the Republic of Uzbekistan "On foreign economic activity", 2000.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Ўзбекистон Республикасида ташқи савдо фаолиятини янада эркинлаштириш чора-

тадбирлари тўғрисида" ги фармони, 2003.// Decree of the President of the Republic of Uzbekistan "On measures to further liberalize foreign trade in the Republic of Uzbekistan", 2003.

4. 2017-2021-йилларда Ўзбекистон Республикаси тараққиётининг бешта устувор йўналиши бўйича ҳаракатлар стратегияси.// Strategy of actions on five priority directions of development of the Republic of Uzbekistan for 2017-2021.

5. Ўзбекистон Республикасининг божхона кодекси, 2014. // Customs Code of the Republic of Uzbekistan, 2014.

6. Ўзбекистон Республикасининг "Экспорт назорати тўғрисида" ги Қонуни, 2004.// Law of the Republic of Uzbekistan "On Export Control", 2004.

7. Вардомский Л. В., Тураева М. О. «Развитие транспортных коридоров постсоветского пространства в контексте современных геополитических и экономических проблем. (Научный доклад) М. Институт экономики РАН, 2018. 64 с.// Vardomskiy L. V., Turaeva M. O. "Development of transport corridors of the post-Soviet space in the context of modern geopolitical and economic problems. (Scientific report) M. Institute of Economics, Russian Academy of Sciences, 2018. 64 p.

8. Ефремов Андрей Александрович, д.э.н., доцент, Московский политехнический университет a.a.efremov@mospolytech.ru. Крекова Марина Михайловна, д.э.н., профессор, Основные подходы к построению системы цифровых транспортных коридоров ЕАЭС.//

9. Vardomskiy L. V., Turaeva M. O. "Development of transport corridors of the post-Soviet space in the context of modern geopolitical and economic problems. (Scientific report) M. Institute of Economics, Russian Academy of Sciences, 2018. 64 p.

10. Комов М. С. Международные транспортные коридоры как основа реализации транспортно-транзитного потенциала Евразийского экономического союза. - 2019. - № 12. 82-87 б.// Комов М. С. International transport corridors as a basis for realizing the transport and transit potential of the Eurasian Economic Union. - 2019. - № 12. 82-87 b.

11. Стеклов Николай Игоревич, д.т.н., генеральный директор ООО «Ространслогистик», Международные транспортные коридоры как фактор экономического развития регионов России, Россия, офис 4 niipgergo2009@mail.ru DOI: 10.7256 / 2453-8906.2016.1.20057// Steklov Nikolai Igorevich, Doctor of Technical Sciences, General Director of "Rostranslogistik", International transport corridors as a factor of economic development of the Russian regions, Rossii, office # 4 niipgergo2009@mail.ru DOI: 10.7256 / 2453-8906.2016.1.20057

12. "Ўрта ва узоқ муддатли истиқболда иқтисодий ўзгариш шароитида Ўзбекистонда транспорт соҳаси ва транзит: муаммо ва ечимлар", таҳлилий ҳисобот, 2014 йил.// "Transport and transit in Uzbekistan in the context of economic change in the medium and long term: problems and solutions", analytical report, 2014.

13. “Халқаро савдо кўрсаткичи бўйича бизнесни юритиш” жаҳон банкининг йиллик ҳисоботида Ўзбекистон рейтингини такомиллаштириш бўйича таклифлар: таҳлилий ҳисобот, 2015. // Suggestions for improving the rating of Uzbekistan in the annual report of the World Bank "Doing Business on International Trade Indicators": Analytical Report, 2015.

14. Олимхонов А. О., “Маҳсулотингизни қандай экспорт қилиш керак?” амалий қўлланма. Тошкент: Бактрия пресс матбуоти, 2017. - 160 б. // Olimxonov A. O., “How to export your product?”. practical guide. Tashkent: Bactrian press, 2017. - 160 p.

15. Топалиди В.А., Ходжиев К.К., «Международные автомобильные грузовые перевозки»: Учебное пособие / Под ред. В.А. Топалиди. 2-е изд., доп. и перераб. Ташкент, 2005. Том I – 252 б., Том II – 260б.// Topalidi V.A., 14.Khodjiev K.K., «Mezhdunarodnye avtomobilnye gruzovye perevozki»: Uchebnoe posobie / Pod red. V.A. Topalidi. 2nd ed., Dop. and pererab. Tashkent, 2005. Tom I - 252 p., Tom II - 260b.

а. Интернет ресурслари:

16. Ўзбекистон Республикаси ташқи савдо вазирлигининг расмий сайти www.mfer.uz // Official site of the Ministry of Foreign Trade of the Republic of Uzbekistan www.mfer.uz

17. Молия - иқтисод газетасининг расмий сайти gazeta.norma.uz// The official website of the financial and economic newspaper gazeta.norma.uz

18. Ўзбекистоннинг статистик шарҳи. www.stat.uz // Statistical Review of Uzbekistan. www.stat.uz

19. www.south-insight.com www.south-insight.com